
BİR ÇİLEDİR BİZ YAŞADIK... BİR CÜZZAMLININ YAŞAM ÖYKÜSÜ (*)

E. Sami ARISOY

Takvimler bahar geldi mi Anadolu'da, artık vazgeçmişse direnmekten kış, Ankara'da bile bir başka olur havalar. Çılgın kentleşmenin gözü dönmüştüğünden nasılsa kurtulabilmiş birkaç kayısı ağacı, çiçekleniverir bir gecede. Toprak gibi, insanlar da kabuk değiştirirken; anı anını tutmaz bahar, yüreklere doğanın yeniden canlanma şenliğinin sevincini bırakır.

Ne var ki her yürek bu sevinci duyamıyor. «Bahar bir geldi ki ömrüme, tam geldi.» dedi Kemal Bey, «Gelen baharlar tat vermez artık...»

CÜZZAMLA SAVAŞ DISPANSERİNDE...

Kemal Bey ile bir bahar günü, Ankara Cüzzamla Savaş Dispanseri'nde tanıştık. Dispanser, ulusal cüzzam savaşına yaşamını adayan hekim, Etem Utku'nun çabalarının ürünü (1). Ülkenin 35-40 bin cüzzamlısına (2), birkaç benzer kuruluş gibi, 25 yataklı servisinin olanakları ölçüsünde sağlık, umut dağıtmaya çalışıyor. Yardımcı sağlık görevlilerinden üçü eski cüzzamlı. Yıllar öncesinde, iyileştikten sonra görevli olarak kalmışlar.

«Cüzzam hasta için asıl sorun olmaz?» dedi Leyla hemşire, «Az kaldı, bizim Sevgi'nin dünyasını altüst ediyordu.» Sevgi hemşire bir gençle arkadaş olmuş, evlenmeye karar vermişler. Haber, duyuları ayağa kaldırmış. Delikanlının ailesi, akrabaları; «Biz oğlumuzu her günü cüzzamlılarla geçen gelin alıp da 'dertli' torunlarla uğraşamayız.» demişler. Araya cüzzamın kolay bulaşmadığını, bulaşma için özellikle çocuk olmak ve sürekli yakın ilişki gerektiğini, yetişkinlere nadiren bulaştığını bilenler girmiş de konu tatlıya bağlanmış.

Hemşire Perihan hanım, «Serviste en kıdemli hasta Kemal Bey. Emekliliğini istese yeridir.» dedi. Kemal Bey; 55-60 yaşlarında gösteren kaşsız bir güleç yüz, bir çökük burun, pençe eller, bir düşük ayak, yığınlarla leke. Kendisine herkes «reis» diyor. «Memlekette de reis derler. Ama hiç çekmedi beni deniz. Ben hırçın, o hırçın; anlaşılamadık ki...»

(*) 1978 Nisan ayında İstanbul Cüzzamla Savaş Derneği'nin açtığı yarışmada birincilik ödülü almıştır.

Hemen bir cüzzamlılar çemberi alıyor çevremizi. Kesik bacaklar, felçli yüzler, parmaksız eller, elsiz kollarla tanışıyorum. Tıp öğrencisi olmama rağmen, serviste görevsiz bir sivil olarak, çekinmeden oturup onlarla çay içmemi hayretle karşılıyorlar. Bahtsız bir ülkenin bahtsız gençliğinden söz açıyoruz. Yılda en az 50 bin çocuğun zatürreden ölmediği (3), 10 bin kadının düşük nedeniyle canını yitirmediği (4) umutlardaki Türkiye'yi konuşuyoruz. İki takım olup tavla oynuyoruz. Yaşam öyküsünü yazmak konusunda Kemal Bey ile sözleşiyorum. Gün inerken, artık çok zamandır kömür tozu, duman soluyan Ankara'nın kargaşasına, yanına yaklaşılmaz vitrinlerin aydınlattığı Ankara'ya dalıyorum...

«BİR ÇİLEDİR, BİZ YAŞADIK...»

Dispansere sonraki gidişlerimde daha içten karşılanıyorum. Kemal Bey öyle dolu ki, sorulmadan anlatmaya hazır. «Bu yaşam bir yaşanmaz çileydi doktor bey. Boşa da olsa yaşadık biz. İbret olacaksa eğer, yine de boşa yaşanmış sayılmaz.»

Kemal reis 1932'de bir Karadeniz kasabasında doğmuş. «Babam maden çavuşu idi. Ailesinden kopup bizim yöreye yerleşmiş. Evlenmiş, bir oğlu olmuş. Hanımı ölünce de annemi almış. Sonra Zonguldak'a göçmüştük.»

«İlkokul öncesini hiç bilmiyorum. Kim ne kadar bilir ki çocukluğunu? Oynaya zıplaya geçmiş olsa gerek. Arsızın biriymişim, yalan yok. İyi öğrenciydim ama ilkokulda, başarılıyım. İlkokulu üçüncülükle bitirdim. Yıl oldu 1945. Tam İkinci Dünya Savaşı sonu. Babam rahmetli, tuttu beni sanat enstitüsüne yazdırdı. O zamanlar sanat enstitülerinde ilkokuldan sonra beş yıl okunur. Sınıfları doğrudan geçerek üç yılı tamamladım.»

«Dördüncü sınıfa yeni başlamıştım; burnumun sol kanadında önce bir kızarma oldu, sonra yara açıldı. Küçük bir şey. İyileşiyor, yeniden açılıyor. Üstüne düşmedik, pek göze de batmadı. İki üç ay sonra büyümeye yeltendi. İşte o zaman okul müdürünün dikkatini çekmiş. 'Frengi gibi bir şey olmasın, seni doktora göndereyim' dedi.»

«'Küçük bir sivilceyi oynaya oynaya yara etmişsin, önemli değil' dedi hükümet tabibi. Aradan bir ay geçti, yara iyileşmiyor. Belli etmek istemiyor ama, ben anlıyorum; annem için için tedirgin. Derken, burnum iyiden iyiye şişti. O zaman annem dayanamadı, 'Gel, doktora bir daha git' dedi. Hükümet tabibi aynı hekim. Derdimi anlattırma bile. 'Ben sana bakmadım mı? Neden oynayıp da azdırıyorsun yarayı?' dedi. İlaç verdi geçmiş gün. Burnumun şişi geçti, yara sürüyor. Şişlik geçtikten beş on gün sonra ağrı başladı. Burnum ağrıyor,

gözlerim sulanıyor. Ders çalışamaz oldum. Doktora yeniden gittim. 'Anlaşılan senin okumaya niyetin yok' dedi bana. İlaç, istirahat verdi. Biraz düzeldim, burnum iyileşti. Yara sonra yeniden açıldı, burnum yeniden şişti. Yeniden ilaç, istirahat aldım. Yıl sonuna kadar bu durum böyle tekrarlandı geldi. En sonunda bütünüyle iyileştim.»

«Gel gör ki okul aksadı. Okula gidememek bir yandan, bir yandan çalışamamak... Kırık dolu bir karne ile eve geldim. Bütünleme sınavlarını da veremedim, sınıfta kaldım. Bana bu bir acı geldi, anlatamam. Tökezemeye gör; arkadaşlarım ilgilerini, zamanlarını esirger oldular benden. Bunu ben, sınıfta kalışıma bağlıyorum. Bu uzaklaşmada, bizim oraların cüzzamı görmüş geçirmiş olmasının da payı var mıydı, bilemem...»

«Delinkanlı aklım önüme düştü, sınıfta kalınca okulu da bıraktım. Annem babam çok yalvardılar, dinletemediler. Serde dikbaşlılık var, asilik var. Daha ötede, kanımın damarımda deli aktığı çağ var asıl...»

«Bir işyerine soğuk demirci olarak girdim. Orada görevli bir mühendis de çok uğraştı beni okula çevirmek için. Ailemin çalışmama gereksinimi yok. Şehir gibi yerde malımız mülkümüz var. Düşünüyorum da, okula dönsem çok şey değişirdi. Engel oldu kırılması yeni yetmelik gururum...»

«İş sonraları taşıtlarda muavinliğe başladım. Araba sürmeyi öğrenince de ehliyatname için başvurudum. Muayenede sağlam çıktım, tam anlamıyla gerçek bir muayene ama. Bu sıralar askerlik yoklaması geldi çattı. Askerlik muayenesinden de sağlam çıktım. Düzen şöyle: Muayene yapılıyor, bir yıl sonra yirmi yaştan gün almadan askerlik başlıyor. Askerlik muayenesinden iki ay kadar sonra, burnumda aynı bölge yeniden kızardı...»

«Bu kez yara olmadı ama, gözlerimde sulanma yinelendi, burnum şişti. Sağ dirseğimde bir yara çıktı ortaya. O taraf elimin küçük parmağında da bir uyuşma var. Herhalde dikkat etmedim, bir yere çarptım diye geçiştirdim ben. Annemi ise bir telâştır aldı. Sonradan öğrendim ki, annem bir zamanlar Safranbolu'daki cüzzamhaneyi görmüş. İlk yaradan beri kuşkulandır durmuş. Annemin uzak akrabalarında varmış cüzzam. Yakınlarda benden başka kimsede görmedik. Baba tarafımı ise hiç öğrenemedim.»

«Bir gün annemle birlikte kalktık doktora gittik. Bu defa hükümet tabibi bir başka hekim. Odaya girdik, doktora üç dört adım kaldı; 'Olduğun yerde kal' dedi doktor, 'Elini bir yere sürme.' Nedenini sordum. 'Az konuş,' dedi, 'konuşurken de başını yan tarafa çevir.' Bir

soğuk ter boşandı, sorma gitsin... Burnuma, dirseğime dokunmadan baktı. Kaşlarıma baktı, kaşlarım sağlam. Bir iğne aldı, alkolledi, o parmağıma batırdı. Duymuyorum. Anneme, 'Kapıyı aç' dedi. İşaret etti, ben çıktım, kapı kapandı. Yenemedim merakımı, içeriyi dinledim.»

«Doktor, 'Oğlun lepra olmuş hanım' diyordu anneme; 'Böyle başlar bu hastalık. Lekeler, kabartılar, yumrular, ya da böyle yaralar olur vücutta. Mikrobu nerenin sinirine gitmişse, orada da hissizlik oluşur; dokunma, sıcak soğuk anlaşılmaz. Zor bulaşır deniyorsa da, ben inanamadım gitti. Sen bunun kabını kacağını ayır, ayrı oda ver. Korkma, soydan geçmez. Ama, erkenden tedavi etmezsek sakatlık yapabilir. Onun için, İstanbul'a, cüzzam hastanesine telefon edeceğim. Yer varsa göndereceğim.' Ben lepra sözünü ilk işitiyorum. Annemse aklına miskin hastalığını dolamış. Safranbolu'da gördüklerini anlatıyor. 'Taa kendisi' diyor doktor. İşte böyle geldi benim ömrüme bahar...»

«HER DERDE DEVA İSTANBUL...»

«İşlemler on gün içinde tamamlandı. Yanıma, kaçmasın diye olacak, bir de zabıta memuru kattılar. Evraklardan sorumlu, sözde. Onun deyişine göre, 'Bununla bir arada bulunma, uzaktan izle.' demiş doktor. Yolculukta on cümle ya konuştuk, ya konuşmadık. Yakınlık göstermek istiyor, istiyor ama, elinde olmadan uzak duruyor. Otobüste ayrı oturuyoruz. Yanımda da halimden habersiz bir gariban...»

«İstanbul'da, doğruca Bakırköy'e gittik. Akıl hastanesine geliş tüylerimi diken diken etti. 'Hastalık zamanla aklımı da alacak, herhalde.' dedim kendi kendime. Hasta kabul bölümünde muhafızımdan ayrıldım. Bir hastabakıcı beni bir binanın önüne götürdü. Geldik ki; göreceğ göz, bakacak yürek ister. Dünyanın ne kadar normalden öte insanı varsa orada. Kiminde el ayak, kiminde burun yok. 'Eyvah.' dedim. Eyvah ki eyvah... Hastalardan kimi gülüyor şaşkınlığıma, 'Sen de alışırsın.» diyor. 'Geçmiş olsun, tez geçer inşallah.» diyor. Bir kısa pantolon verdiler bana, bir de önden cepli süveter. Tedavi o gün başladı. Gün içinde cüzzamı da, leprayı da öğrendim...»

«Haftanın bitiminde Mevlût Efendi ile dost olduk. O da eski bir cüzzamcı. İyileştikten sonra pansumancı olarak kalmış. Şimdi bu dispanserde görevli. 'İyi ki erkenden bilmişler seni.» dedi; 'Erkenden bilinip de bir güzel tedavi oldun mu, korkma gerisinden. Bunun içinse biraz sabır gerekli.'»

«Cüzzam pavyonu boydan boya bir koğuş. Ben yüzotuzuncu hastayım. Doktorlar üstümüze iyi düşüyorlar. Ayda bir basil bakılıyor. Üçüncü ayın sonunda basilleri sildim. Sesim soluğum çıkmadan üç ay yatmışım demek ki. Sıkılmaya başladım artık, taburcu olmak is-

tedim. Mevlût Efendi bir kulağımdan girmiş, ötekinden çıkmış... Bir usûl varmış, gelen hasta en az altı ay kalıyor. Ayak diredim ama beni hesaba alan olmadı. İş haylazlığa vurdu bu kez. Kaçıp İstanbul'u geziyorum, hırçınlık yapıyorum. Ben 'Giderim.' diyorum, hastane 'Olmaz.' diyor. Cenkleşmemiz bir buçuk ay sürdü. Başedemediler, taburcu oldum. İlaç verdiler, 'Kendine iyi bak.' dediler.»

«Ben çektim geldim Zonguldak'a. Yaşım genç ama usta şoförüm. Otobüs şoförü olarak çalışmaya başladım. Bu arada ilaçlarım bitti. İşe başladıktan beş ay kadar sonra, bir grup öğrenciyi öğretmeni İstanbul'a geziye götürdüm. Bakırköy Hastanesi'ni de görmek istediler. Onlar hastaneyi gezerken ben doğru bizim pavyona gittim, hâlâ yatan arkadaşlarla görüştüm. Muayene oldum. Basil baktırdım; çıkmadı. 'İnşallah atlatmışsındır.' dediler doktorlar.»

«BAŞ AKILLI OLMAZSA, YOLUNU ŞAŞIRIR AYAKLAR...»

«Ve askerlik günü geldi dayandı kapıya. 'Hastayım.' demiyorum. İş yaşamım için ilerde askerlik gerekebilir. Hem sonra bir genç, genç olsun da nasıl asker olmaz... Erzurum'a topçu gittim. Askerliğimin dördüncü ayında bir rastlantı eseri paşanın arabasını onardım. O da şoförü terhis olunca şoförü yaptı beni. Gel zaman git zaman, asker olalı oradan on ay geçti...»

«Bir gün kollarımda bacaklarımda bir sızı başladı. Çok defa halsizlik, ateş oldu. Burnum, dirseğim kızardı, derken yaralar açıldı. Anladım ki cüzzamı atlatamamışım... Paşa beni Mareşal Çakmak Askerî Hastanesi'ne yatırttı. Muayene eden ilk doktor, 'Bu hastalığınla ne arıyorsun sen askerde?' dedi. Hemen tek kişilik bir odaya alındım. Bir ertesi gün paşa geldi. 'Aman paşam yaklaşmayın...' dediler doktorlar. 'Biz Kemal ile altı aydır biraradayız. Gün oldu evime konuk ettim. Bulaşıyor ise çoktan bulaşmıştır' dedi paşa. 'Üzülme.' dedi, kucakladı beni. Bir gözyaşı boşandı ki benden...»

«Basil aradılar, buldular. Askerlikle ilişiyim kesildi. Ankara Gülhane Hastanesi'ne, oradan Bakırköy'e sevkedildim. İstanbul'a bir muhafızla gittim. Hastaneyi avcumun içi gibi biliyorum. Hasta kabulde 'Ben bir tuvalete gideyim.' dedim. Tuvalete gidedurayım, soluğu Zonguldak'ta aldık. Belki de adam hâlâ orada...»

«Aradan bir yıldan fazla zaman geçti, ondan sonra aradılar. Beni arayan evrak on evrak olmuş. Dolaşmış durmuş. Bu süre içinde bacaklarımda, dizlerimde lekelèr, yaralar çıktı. Uyuşmalar, halsizlik başladı. Ellerimde kas erimesi, kaşlarımda dökülme oldu. Hastaneye teslimi kabullendik. İlk tedavi ile iyileşemediğim için kendimden umudu kesmişsem de biraz toparlanmak istiyorum. Yanıma bir jandarma eri

kattılar, İstanbul'a ulaştım. Mevlût Efendi, 'İlk geldiğinde biraz sabırlı olsaydın ya Kemal.' dedi; 'Sonrasında kaçmasaydın, hastalık böyle ilerler miydi?..'»

«İnsan ne istediğini, nasıl geçtiğini bilemediği gençliğinde biraz söz dinlemeli. Hep yarım aklına uymamalı. Akılsız başımın cezasını, şimdi bedenim çekiyor...»

«BİR SÜRGÜN Kİ, TANRI DÜŞMANIMA VERMESİN...»

«Yıl 1953. Bakırköy'de cüzzam pavyonunun içişlerine el koyduk: 'Vay efendim; yemekler düzelecek, temizlik isteriz, bahçedeki kümesler, ağırlar kalkacak.' diye. Başkaldırınca yöneticileri aldık mı karşımıza...»

«Bir sabah erkenden, pavyon bir jandarma birliğince çevrildi. Elebaşı sayıp ikisi hükümlü on hasta, çıkardılar bizleri. 'Kimseyi dövmedik, sövmedik, iyi şeyler istedik.' dedik, dinleyen olmadı. Hastanenin itfaiye ekibi çengelli uzun sıırıklarıyla çevremizi aldı. Jandarmaya süngü de taktırmışlar, biz cephede düşman askeriyiz... İkişer kelepçelediler. Bir cezaevi arabasına bindirildik. Götürdüler, eşkalerimizi aldılar. Adımıza dosya çıkarıldı. Sonra Haydarpaşa Garı'ndan trene yerleştirildik. Elazığ'a yola çıktık...»

«On kaderi kara bir kompartımandayız. Koca vagonda bizden ve bize gözcülük edenlerden başka kimse yok. Çünkü; kompartıman kapısının, penceresinin camlarına yapıştırılmış büyük kağıtlarda, 'Dikkat. Cüzzamlılar vardır.' yazıyor... Yiyecekleri çengelli sıırıklarla uzatıyorlar. Tuvalete ikişer kişi gidiyoruz, kelepçeliyiz ya. Su verilmediği için suyu tuvaletten içiyoruz. Elbet tuvalete de iki kişi birlikte giriyoruz. Elazığ'ı bulana kadar kaç yıl geçti, bana sor...»

«Elazığ'daki hastanede iki ay kaldım. Birkaç kişi bir yolunu bulup taburcu olduk. Doğruca Ankara'ya, Sağlık Bakanlığı'na geldik. Günlerce uğraştık bakanla görüşmek için. Bakanlıkta kim öğrenirse cüzzamlı olduğumuzu, uzaklaşıyor yanımızdan. Bomba atılmış gibi oluyor ortalık. Müşavirlerden biri, 'Bakan bey ile görüşürken bir yere sürünmeyin.' dedi. Bir ülke ki, Sağlık Bakanlığı korkuyor cüzzamdan, halkı niçin korkmasın?..»

«Ama bakan bey iyi karşıladı bizi. Sürgün öykümüzü bir güzel anlattık. 'Biz insan değil miyiz, reva mı bu cüzzamlı isek?' dedik. Derhal soruşturma açıldı. Bakan bey bizleri de tedavimize Bakırköy Hastanesi'nde devam edilmesi konusunda ikna etti.»

«Pavyonda bir törenle karşılandık ki, dostlar başına. Soruşturma sonunda durum biraz yola girdi, ağıllar, kümesler kaldırıldı. Ağıl işi de şöyle: Eli tutan, gözü gören hastalar koyun, tavuk besliyorlar. Ama

bazı hastane görelileri bunu el altından öyle bir düzenlemişler; hastalar didiniyor, onlar yiyorlar. Bahçenin kirlenmesi de caba. On gün içinde ne ağıl kaldı ne kümes...»

«Elazığ'dan ayrılıştta yaralarım körelmişti. İstanbul'da da tedavi olunca tamamen iyileştim. Taburcu olunca Zonguldak'a döndüm. Kocaman adam olduk artık. Babam, 'Ben artık seni besleyemem.' dedi. Ben, 'Hastayım, aşırı yorgunluğa gelemem.' diyorum. Kırgınlık girdi araya, evden ayrıldım. 1956'ya kadar Nazilli'de şofördüm. 1959 sonuna kadar da Mersin limanını yaptık. Sonra yeniden Zonguldak. Hâlâ şaşarım beni nasıl çevirmediler; bir resmî dairenin şoförü oldum. 1960'da babamı kaybettik. Ölümünden önce eve dönüşüm, barışmış olmamız tek avantaj oldu.»

«CÜZZAMIN NAMIDIR CÜZZAMLIYI BATIRAN...»

«Bir yıl sonra düğün derneğe kalktık. Kız küçük ama gönlümüz akmış bir kere. O nedenle yalnız dinî nikâh yapabildik. Oğlum doğunca da resmî nikâh yaptık. Bazı yakın akrabalar ile aramız mal mülk yüzünden açık. Resmî nikâh yaptığımdan habersiz, beni şikâyet etmişler. 'Bu adam cüzzamlıdır, evlenemez. Hem sonra nikâhsız yaşıyor.' demişler. Polisler, savcılar, hekimler, mühürlenmiş kollar... Çok süründük hastane hastane. Biri çıkıp demedi ki, 'Bu adam cüzzamlı ise insan değil mi?' diye...»

«Bu son olay hastalığımı çevreye iyiden iyiye duyurdu. İyi gün dostları birer birer çekildiler. Kim gerçek dost, kim değil anlar olduk. Araya gerçek hekimler el katmasalar belki yuvam da dağılırdı. Ben o gün bugündür, cüzzamın öyle kolay kolay bulaşmadığını bilmeyen hekime, gerçek hekim demem...»

«1964'te ağır bir sarılık geçirdim. Sırf bu nedenle malûlen emekli olmam gerekti. Ardından şeker hastası olduğum çıktı ortaya. Bakırköy Hastanesi'nden ayrıldıktan sonra uzun süre cüzzam yönünden sorunum olmadı, ta ki 1967'ye dek. 1967'den itibaren ise yaraların biri açılıp biri kapanmaya başladı. Derhal buraya başvurdum. Ayağım da bir yara açıldı, gittikçe de büyüdü. Ellerim kısa sürede sertleşti, yaralar çıktı. Farkında olmadan sağ elimi yaktım. Cüzzamlının gözü kör olsa bedenini de yakar; ateşi duymuyorsun ki...»

«Şimdi bir beden ki; cüzzam ilacı alamıyorum karaciğerime dokunuyor, şeker hastasıyım yaralar kapanmıyor. Ne kadar düğüm varsa atılmış üzerimize...»

«En çok son on yıl içinde kendimizi bu hale getirdik koyduk, geldik bugüne. Ne var ki; cüzzamın mikrobu hâlâ anlayamadı. Yiye yiye çabucak bitirirse beni, kendi de acından ölecek...»

«Ben cüzzamla uğraşadurayım, dertlerle birlikte oğlum da bü-yüde, ortaokulu bitirdi. Benim halim belli. Geleceği güven altında ol-sun istedim. Bu düşünce ile bir okulun sınavlarına kattım. İyi derece ile kazandı. Ama okula almak için ana baba hakkında bilgi alıyorlar. Hastalığımı öğrenince almadılar okula oğlumu. 'Senden doğan senin gibi olur.' dedi bir yetkili. Oğlum, geleceğini baltalayanın babası ol-duğundan habersiz, ticaret lisesinde okuyor şimdi. Gerçeği öğrenirse ne düşünecek bilmiyorum...»

«CÜZZAM BU ÜLKEDEN KAZINACAK DESELER...»

«Gerekirse kendimi feda ederim, cüzzam bu ülkeden kazınacak deseler. Teşhis edileli çok okudum ben, cüzzam konusunda. Yıllardır yazılıp çizilir cüzzam adına. Kâğıt üstünde kalmamalı bunlar. Toplu-mun mu suç, hâlâ gerçeği bilmiyorsa? Toplum beni görüyor, benden bin beter olanları görüyor: Yüz felçli, kaşlar belki de göz yok, burun desen çökmüş, eller ya yok ya pençe pençe... Toplum aslını bilmiyor-sa elbet kaçacak cüzzamlıdan, almayacak içine, gerekirse düşman olacak. Kişi bilmediğine düşmandır, çünkü... Toplum onu itmezse, toplumdaki niçin kaçsın cüzzamlı?...»

«Tedavi tıbbın boynunun borcu. Ama yalnız tedavi ile bitmez gö-rev. Önce bir güzel hekimlere hemşirelere öğretilmeli, cüzzam. Öğre-tilmeli ki, bir başka bölüme gidince bir cüzzamlı, ilk önce sağlık hiz-metinden sorumlu olanlar kaçışmasınlar. Onlar öğrenince arkası ge-lir toplumda. Elinde yetki, olanak olanlarsa artık boş durmasınlar. Biz bittik, ama cüzzam da bitsin artık bu ülkede. Değilse, daha çok cüz-zamlı çürür, derdini içine ata ata bizim gibi...»

BOŞA GİTMEMELİ CÜZZAMA ADANAN YAŞAMLAR...

Cüzzamla savaşta Hanser'den bu yana Follereau gibi kaç yürek çaba harcadı (5). Cüzzam tarihi, yaşamının yarım yüzyılını tropikal hastalıklara cüzzama adanmış, Schweitzer'le birlikte nice adsız gönül-lüyü de, altın yapraklarında anacak elbette (6)...

Cüzzam kamplarının acısını söyledi (7), cüzzama adanan yaşamlardan söz açtı (8), toplumun cüzzamı yanlış bilmesinden yararlanan-ları yerdı (9) ise kalemler; bu, çilenin bitmesi içindir ancak. Yüzyıllar-dır zincirlenen, yakılan, sürülen cüzzamlının acıları dindirildiği za-man, hiç boşa çarpmamış olur cüzzam dolu yürekler...

Bizde de sıvımalı kolları cüzzamın gerçeklerini bilenler. Silinmeli Hippocrates devrinin, ortaçağın cüzzam anlayışı (10). Öğrenmeli top-lum; cüzzam nedir, ne değildir. Öğrenmeli savaşın cüzzamlılarla de-

ğil, cüzzamla savaş olduğunu... Öğrenmeli ki, biz bu savaşın neresindeyiz (11)?..

Ve savaş, insan onuruna yaraşır bir sağlık düzeni savaşının parçası olmalı ki; bunca çaba, bunca emek, bunca umut yerde kalsın...

KAYNAKÇA

1. Merhaba Yaşamak; Cüzzamla Savaş Derneği yayını, n1 2: 1976.
2. Aykut, J.: Düşünenlerin Forumu; Çağdaş dünyada cüzzam ve Türkiye, Milliyet Gazetesi: 2, 30.1.1977.
3. Fişek, N. H.: Hekimlikte geleneksel ve toplumsal görüşlerin farklılıkları, Mantar 1978, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi yıllık dergisi: 14, 1978.
4. Bertan, M., Tuncer, A.: Aile planlaması, Aile Kliniği Ders Kurulu Notları, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi yayını: 36-38, 1977.
5. Saylan, T.: Dünya cüzzam günü ve bir öncünün açtığı yol, Milliyet Gazetesi: 2, 29.1.1978.
6. Daniel, A.: Albert Schweitzer'in Hikayesi; Hayata Hürmet, Redhouse Yayınevi yayını: 1-144, 1972.
7. Charriere, H.: Kelebek, E Yayınları yayını: 1972.
8. Konsalick, H. G.: Unutulmuşlar Meleği, Milliyet Yayınları yayını: 1975.
9. Korkmazgil, H. H.: «Cüzzamlılara mahsustur.», Made in Turkey, Tek Yayınları yayını: 65-71, 1970.
10. Barutçu, İ.: Lepra, Lepra Mecmuası, Cilt 4, Sayı 1, Lepra Savaş ve Araştırma Derneği yayını: 1-39, 1973.
11. Saylan, T.: Lepra savaşında neredeyiz?, Toplum ve Hekim dergisi, Türk Tabipleri Birliği Yayın Organı: 29-32, Ocak 1978.

İNT. DR. EMİN SAMİ ARISOY
25 Şubat 1979

XIV. TÜRK TÜBERKÜLOZ KONGRESİ

25 - 27 Haziran 1979 — SAMSUN

- Paneller
- Konferans ve Demonstrasyon
- Serbest Tebliğler

**Başvuru Adresi : Ziya Gökalp Cad. Sağlık Sok. No. 63/10
ANKARA**

Organizasyon Komitesi Başkanı: Prof. Dr. Nusret Karasu